

L'últim testimoni del magnicidi

Setanta-cinc anys després de l'assassinat de Trotski, repassem aquest capítol tan roig de la història des dels ulls del seu nét, que va viure en primera persona els darrers dies del revolucionari bolxevic.

“Segons sembla, sóc un supervivent d'aigües torrencials de la història. L'únic testimoni viu de la indomable i heroica lluita revolucionària del meu avi, Lev Trotski, per dur la humanitat a una altra etapa evolutiva, lluny de la llei de la selva del caòtic i obsolet règim capitalista, i a noves terres on quedi eradicada l'opressió, l'explotació i la violència”. Esteban Volkov enceta el documental *Mis Memorias con Trotski* amb aquestes palpitants paraules. El nét de Trotski, avui en dia un avi de vuitanta-nou anys, ha relatat en nombroses entrevistes i conferències les seues vivències amb un dels principals líders de la Revolució Russa. Volkov va viure un any amb el seu avi a Mèxic abans que fóra assassinat per Ramon Mercader, un sicari del barri barceloní de les Corts enviat pel seu arxienemic Ióssif Stalin.

Méjico lindo y querido

Sieva Volkov va tenir una infància genuïnament dura. Va néixer el 1926 –tres anys després que s'acabés la Guerra Civil russa– i va passar els primers anys a Moscou. El 1931, la seua mare –filla de Trotski– va demanar permís al règim estalinista per sortir del país i poder guarir-se d'una tuberculosi. L'hi van concedir però no li van permetre endur-se els seus dos fills. Va haver de triar-ne un. Va deixar la seua filla i va marxar amb Sieva, que era un any més petit. Mare i fill van anar a l'illa turca de Prinkipo, on Trotski vivia exiliat amb la seua segona dona, Natàlia, que va ensenyar al nen a llegir i a escriure en rus. Dos anys més tard Sieva va marxar amb la seua mare a Berlín, on ella va acabar suïcidant-se deprimida i cansada de la persecució

estalinista. El seu marit, a més, havia estat deportat a Sibèria l'any 1928 i no se'n sabia res. Fins uns anys més tard no van descobrir que el pare de Sieva havia estat afusellat. El nen, després de passar dos anys en un orfenat de Viena, va anar a París a viure amb el seu oncle Lev Sedov –fill de Trotski– i la seua companya. Tres anys més tard, el 1938, Sedov va morir en condicions estranyes en una clínica controlada per gent propera a Stalin.

Després d'haver viscut –amb moltes turbulències– a Rússia, Turquia, Alemanya, Àustria i França, el 1939 Sieva va arribar a Mèxic, el país que havia donat asil a Trotski i que acabaria convertint-se, ara sí, en casa seua.

Amb només tretze anys i una vida traumàtica, descriu l'arribada a Ciutat de Mèxic com “un moment d'immensa joia”. El canvi va ser molt dràstic. Els

colors llampants del país, el sol i la generositat de la gent el van captivar de seguida.

L'ambient familiar que hi havia a la casa del carrer Viena –al verdíssim districte de Coyoacán– va donar-li una escalfor que feia temps que no sentia. A París, els seus oncles estaven molt ocupats amb els seus assumptes polítics i ell deambulava sol per la ciutat. A més, França odiava Hitler, i com que ell venia d'Àustria i al principi parlava només alemany, els nens del seu entorn l'agredien. “Alemany fastigós”, li deien. Quan Sieva va arribar a Mèxic havia oblidat el rus i havia de parlar en francès amb els seus avis. Ara reconeix que se sent completament desvinculat de Rússia. Ell és mexicà, afirma, i de fet uns anys després d'arribar al país es va castellanitzar el nom, i va passar a dir-se Esteban. →

Esteban Volkov amb els seus avis, Trotski i Natàlia Sedova, a Mèxic.

D'esquerra a dreta: Esteban Volkov, al despatx de Trotski durant un moment del documental *Mis Memorias con Trotski*. Trotski i la seva dona dinen amb els seus camarades. La policia mexicana pren declaració a Trotski després de patir un atemptat fallit a casa seva.

→ La casa estava plena de col·laboradors de Trotski que feien de guàrdies, secretaris i xofers. El revolucionari donava molta importància a la formació política d'aquests joves camarades, a qui sovint arengava en reunions al seu despatx. “En aquella època em vaig fer addicte a l'adrenalina; hi havia una atmosfera molt emocionant, amb tot de camarades farcits de pistoles i sempre a l'aguait”, explica Volkov. A l'hora de dinar, Sieva parava l'orella per mirar d'assabentar-se dels esdeveniments polítics, però el seu avi no li ho posava gens fàcil. Tenia dit als seus companys que no parlaran de política davant del nen. “Tota la seua família havia estat assassinada o havia mort per motius polítics. Ell volia que jo sobrevisquera”.

Natàlia s'ocupava de la casa i Trotski es passava al dia al seu despatx, escrivint i rebent visites de periodistes, professors universitaris i camarades de tot el món -principalment dels Estats Units-. Però també passava estones amb el seu nét, que l'ajudava a cuidar-se dels conills i les gallines. També feien excursions en tropa al camp. En aquestes sortides, Trotski es passava hores recollint diferents espècies de cactus i parlant amb els pagesos mexicans. Carregava fins a cinquanta quilos de pes, i és que, segons el seu nét, era “un admirador de la feina”. Per a ell era “el més sagrat de la vida”.

“Natàlia, ens han donat un dia més de vida”

L'emoció i l'estabilitat familiar que va trobar Sieva a la casa de Coyoacán no van durar gaire. El 24 de maig del 1940 a

la matinada vint estalinistes liderats pel pintor David Alfaro Siqueiros i pel seu cunyat Leopoldo Arenal Bastar van entrar a la casa de Trotski i van cosir a trets els dos llits de la seua habitació, el del matrimoni i el de Sieva. “Es van salvar gràcies a Natàlia, l'avi estava molt adormit pels somnífers. Ella va reaccionar immediatament, el va llançar a terra, el va arraconar i el va protegir amb el cos”. Sieva també es va encongir en un racó i només es va fer una lleu ferida al peu. Els assaltants, pensant que era impossible que Trotski haguera sobreviscut, van marxar. “És difícil descriure l'eufòria de l'avi en veure que havia sobreviscut a Stalin, no cabia a la pell de goig”, explica Volkov. De fet, la policia mexicana es va sorprendre que el revolucionari estiguera tan tranquil després de l'assalt. Tant és així, relata el seu nét, que quan els estalinistes van fer córrer la teoria de l'auto-assalt per desviar la investigació, la policia va caure fàcilment en la trampa.

Després de l'intent fallit es van acabar les sortides al camp. Els camarades nord-americans van fer una col·lecta per comprar la casa i poder fortificar-la millor, s'hi van instal·lar més guàrdies i es van comprar més armes. Trotski, però, era escèptic davant de totes aquestes mesures. Estava convençut que tard o d'hora hi hauria un altre atemptat i que la metodologia seria diferent. “Sabia que tenia els dies comptats, i cada matí, quan obria els finestrals de ferro, li comentava a la seua dona: ‘Natàlia, ens han donat un dia més de vida’”.

Trotski tenia raó. Stalin va fallar una

vegada però no dues. I efectivament, va canviar de tàctica. Menys escandalosa, més subtil i efectiva. Tres mesos després de l'atemptat, el 20 d'agost del 1940, el jove Sieva tornava a casa de l'escola. De lluny ja va veure que alguna cosa no anava bé. Hi havia policies a l'entrada i molt de moviment, quan de fet les tardes acostumaven a ser tranquil·les perquè les visites venien sempre al matí. “Em va entrar molta angoixa, vaig córrer fins al jardí i li vaig preguntar què passava a una guàrdia que estava molt excitat i que duia una pistola a la mà. Només va poder dir: ‘Jackson, Jackson’”. Frank Jackson era la parella de Sílvia Ageloff, una de les secretàries del seu avi, i Sieva no va entendre què tenia a veure ell amb tot aquell enrenou. Llavors, quan va entrar dins la casa, el va veure escortat pels policies i en un estat “molt lamentable, udolant; no semblava humà”. Els guàrdies de Trotski li havien fet la cara nova.

Jackson era en realitat Ramon Mercader, un català estalinista que s'havia introduït en el cercle de Trotski, i va acabar clavant-li un cop al cap amb un piolet. Amb l'avantatge de la perspectiva, Volkov considera que els trotskistes van ser molt ingenus: “Stalin va introduir tot el que agent va voler”. Començant pel col·laborador més íntim de Lev Sedov, fill de Trotski i mà dreta del seu pare a Europa. Conegut com a Étienne, era un agent de la policia secreta del Govern soviètic. Als Estats Units, la secretària de Jim Cannon –un trotskista empedreït que sovint visitava el seu corifeu–, també estava infiltrada: “Els escrits arribaven a la taula de Stalin

abans que es publicuessin”. A Mèxic, Sheldon Harte va entrar fàcilment com a guàrdia de la casa. Constantment preguntava per la biografia de Stalin que estava escrivint Trotski. El dictador soviètic volia eliminar el seu enemic abans que acabés el llibre sobre ell. Va ser Harte qui va deixar entrar la tropa d'estalinistes en el primer atemptat. Curiosament, el van matar allà mateix.

Finalment, Mercader va poder seduir una de les secretàries de Trotski. Aquella noia tenia una amiga que era una estalinista encoberta. La va convidar a París, on va presentar-li el botxí català. Mercader va tornar a Mèxic amb ella i va estar uns mesos guanyant-se la confian-

ça de l'entorn de la casa. No va mostrar cap interès per la política ni per conèixer Trotski fins que un bon dia, relata Volkov, va interessar-se per un debat molt concret del moment. Va demanar als seus amics que el deixessin visitar Trotski per demanar-li consell sobre un article que havia escrit. La primera entrevista va transcórrer amb normalitat; va ser una mena d'assaig per reconèixer l'escenari. Uns dies més tard, Ramon Mercader va tornar amb l'article revisat i amb un piolet sota l'abric. Tan bon punt Trotski va acotar el cap per poder llegir l'article, li va assestar un cop al cap.

Quan els guàrdies van sentir el crit van córrer per agafar l'assaltant i el van començar a estomacar de valent. Trotski, que sentia els gemecs des del seu despatx, va ordenar, moribund: “No el mateu, ha de parlar!”. El revolucionari també va tenir esma de demanar-los que no deixaren veure aquella escena al seu net. Però Sieva sí que va arribar a copsar, a través de la porta entreoberta, la imatge del seu avi ensagonat. La icona de la Revolució Russa va morir el dia següent a l'hospital.

Segons Volkov, Trotski no tenia por de la mort: “Va marxar amb una serenitat absoluta, acomiadant-se afectuosament de la seua dona”. De fet, el seu amic Andre Malraux, quan una nit va preguntar-li què en pensava, de la mort, Trotski va respondre: “Quan un home ha

completat la seua missió a la vida, la mort no és cap problema”.

Fent memòria

Després de l'assassinat, Sieva va quedar tan consternat que no va voler anar al funeral del seu avi. “Després d'allò, l'ambient de la casa era d'una solitud absoluta”. Les imatges dels dos atemptats encara les té gravades al cap: “Sembla que passara ahir”. Amb el temps, la seua vida es va estabilitzar. Va viure a la mateixa casa, amb la seua àvia, fins a l'any 70. Va estudiar Química, es va casar i va tenir quatre filles.

Malgrat no dedicar-se a la política, Esteban Volkov és més trotskista que Trotski. La casa de Coyoacán l'ha convertida en un museu. Era el seu deure, diu, honorar la memòria del seu avi: “Sense memòria no hi ha futur”.

Assegura que el seu avi era un home que creia en una societat lliure i pluripartidista i li molesta sentir que Stalin i Trotski eren dues cares de la mateixa moneda: “Stalin va construir una dictadura burocràtica opressiva i cruenta. Trotski va liderar i defensar una revolució. No hi ha comparació possible”. L'Exèrcit Roig liderat per Trotski va cometre atrocitats durant la Guerra Civil russa, però Volkov considera que, com en tota guerra, la violència, la centralització del poder i les mesures autoritàries són inevitables. “El que va fer Stalin va ser perpetuar aquella centralització, eternitzar el poder autoritari de la guerra”, argumenta. Per a ell, Stalin va ser pitjor que Hitler. Trotski, per contra, “va lluitar pels autèntics principis marxistes” i va tractar de redreçar el partit comunista quan Stalin va començar la seua “contrarevolució”. S'hi va deixar, literalment, la vida.

Les últimes paraules que va pronunciar el líder bolxevic abans de perdre la consciència –adreçades al seu camarada nord-americà Joe Hansen– van ser: “Confio en el triomf de la Quarta Internacional”. Volkov, nét de la revolució, s'acull a aquesta darrera frase per llançar un missatge a tots els trotskistes del món: “Aquesta comesa encara està pendent. Per dur-la a terme, els grups que diuen compartir les idees de Trotski han d'unir forces i buscar els motius de coincidència, no els de divergència, per aconseguir arribar al socialisme i finalitzar la lluita revolucionària”. ●

La casa on va viure Trotski actualment és un museu dedicat al líder bolxevic.